

Täysistunto

Torstai 28.2.2019 klo 16.04—20.28

6. Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2018

Kertomus K 6/2018 vp

Valiokunnan mietintö TyVM 14/2018 vp

Ainoa käsittely

Puhemies Paula Risikko: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 6. asia. Käsittelyn pohjana on työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö TyVM 14/2018 vp. Nyt päätetään kannanotosta kertomuksen johdosta.

Keskustelu

18.05 **Tarja Filatov sd** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on siis yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus. Hänhän oli aikaisemmin vähemmistövaltuutettu, mutta kun tämä tehtävä on laajentunut, niin on muutettu myös nimeä. Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa tuodaan esille niitä havaintoja, joita suomalaisesta yhdenvertaisuudesta on. Tällä kertaa tässä kertomuksessa on yhdeksän erilaista suositusta, joista osa koskee yhdenvertaisuuslain muutostarpeita, osa koskee ulkomaalaisten asemaa ja oikeuksia Suomessa sekä ihmiskaupan uhrien aseman ja auttamisjärjestelmien parantamista. Eri valiokunnat, jotka tästä ovat antaneet lausuntonsa työelämävaliokunnalle, ovat todenneet — ja tähän toteamukseen myös työelämävaliokunta yhtyy — että kertomus antaa kattavan kuvan yhdenvertaisuusvaltuutetun laajasta tehtäväkentästä ja keskeisistä ongelmista, jotka siihen liittyvät.

Tässä kertomuksessa todetaan, että yhdenvertaisuuden edistämisen kannalta on tärkeää, jotta tiedetään riittävästi, että meillä on vertailukelpoista ja säännöllisesti kerättävää dataa ja tutkimustietoa, jonka pohjalta sitten voidaan tehdä politiikkasuosituksia ja ajatella, miten asioita voidaan viedä eteenpäin. Niinpä valtuutettu esittää tällaista syrjintäbarometriä, ja tähän valiokunta omassa mietinnössään yhtyy, tällaiselle olisi tarvetta.

Toinen asia, joka on varmaan kaikkien valtuutettujen kohdalla totta, mutta erityisesti yhdenvertaisuusvaltuutetun kohdalla: on kyse resursseista. Sen vuoksi tässäkin kertomuksessa on keskitytty tiettyihin asioihin, ei siis koko laajaan toimenkuvaan, vaan vain tiettyihin asioihin, ja ilmeisesti ajatus on, että aina eri vuosina otetaan vähän eri asioita perusteellisemmän tarkastelun kohteeksi. Tässä valiokunta on myös huolissaan siitä, että nämä resurssit ovat edelleen varsin rajalliset, ja valiokunta toteaa, että pitää miettiä, miten tällaisia yhteisiä vaikkapa viestintä- tai hallintoresursseja voitaisiin hyödyntää paremmin.

Yksi keskeinen asia on työelämässä tapahtuva syrjintä, ja tässä yhdenvertaisuusvaltuutettu on esittänyt toimivaltaan liittyviä kysymyksiä. Tämä on oikeastaan tällainen vanha toimivaltakysymys, että minkä verran työsuojeluviranomaiset tekevät ja minkä verran yhdenvertaisuusvaltuutettu tekee. Tällä hetkellä ajatus on se, että yhdenvertaisuusvaltuutettu

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

olisi tällaisen laajan kuvan puolella ja sitten työsuojeluviranomaiset ikään kuin yksittäisissä tapauksissa. Silloin kun tätä valmisteltiin, niin vaihtoehtoina ovat olleet seuraavanlaiset mallit: malli, jossa valvonta kuuluisi yksinomaan työsuojeluviranomaisille, tai sitten se kuuluisi yksinomaan yhdenvertaisuusvaltuutetulle, tai sitten kolmannen mallin mukaan näillä toimijoilla on rinnakkainen toimivalta. Silloin päädyttiin siis siihen, että valtuutetun tehtäviin ei kuulu valvoa yhdenvertaisuuslain noudattamista vaan se on säädetty näiden työelämäkysymysten kohdalla työsuojeluviranomaisten tehtäväksi.

Tästä valiokunta kävi pitkän keskustelun ja päätyi siihen, että se suhtautuu varauksellisesti tähän yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivallan laajentamiseen. Perusteina oli se, että kun työsuojeluviranomaisilla on syvälinen tuntemus työelämästä ja heille kuuluu muun muassa yleisistovien työehtosopimusten noudattamisen valvonta — he käyvät tarkastuskäynneillä työpaikoilla ja heillä on valtakunnallisesti kattava toimipisteiden verkosto — niin sen vuoksi vaaka ikään kuin kallistui valiokunnassa tälle puolelle ja valiokunta otti kannan, jossa sanotaan, että ”valiokunta suhtautuu yhdenvertaisuusvaltuutetun työelämän valvontaan liittyvän toimivallan lisäämistä koskevaan ehdotukseen varauksellisesti”. Mutta toki ymmärsimme sen, että on sellaisia tilanteita, joissa kyse on laajemmasta toimivallasta.

Seuraava esitys on ollut yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus, jossa on esitetty, että silloin kun on kyse työsyrynnästä, niin itse asiassa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voisi käsitellä asioita myös uhria nimeämättä. Tämä olisi sen takia tärkeää, että usein uhri pelkää niitä seuraamuksia, joita tulee siitä, että nostaa asiansa esiin. Lisäksi tässä esitettiin, että lautakunnalla olisi oikeus määrätä hyvitys syrjinnän uhreille. Tähän ikään kuin samaan pakettiin kuuluu myös oppilaitosten toimintaan ja varhaiskasvatukseen liittyviä uudistusehdotuksia.

Sitten valiokunta käsitteli esitystä, joka liittyi siihen, että työnhakijalla olisi oikeus kaikissa tilanteissa saada selvitys työnantajalta niistä perusteista, joilla valintapäätös on tehty, jos hän epäilee, että häntä on syrjitty. Tästä kävimme pitkän keskustelun, ja pohdimme puolin ja toisin. Toisaalta se kuulostaa reilulta, että saa ne perusteet, mutta toisaalta riskinä nykyrekrytointikäytännöissä on se, että jos joka tilanteessa työnantajalla on riski, että hän joutuu perustelemaan valinnan erityisen tarkkaan hakijoille, niin käytetään ehkä enemmän headhuntereita tai ylipäättään nämä rekrytointiprosessit menevät piiloon, ja se oli valiokunnan huoli. Siksi ajateltiin, että tätä kannattaa miettiä, mutta ei suoraan tähän yhdytty.

Valiokunta on kannattanut myös yhdenvertaisuuslain toimivuutta koskevan selvityksen laajentamista. Itse asiassa tätä koskeva tutkimushanke on käynnissä, ja sen aikajänne on 2019—2020, ja jos tätä osittaisuudistusta lähdetään tekemään, niin siihen pitäisi varata riittävästi aikaa ja pitäisi pystyä katsomaan, mitä tuo selvitys tuo tullessansa.

Yksi suuri asia oli vammaisten henkilöiden asema tämän yhdenvertaisuuslain näkökulmasta, ja se itse asiassa on toiseksi yleisin syrjintäperuste niistä tapauksista, joita yhdenvertaisuusvaltuutetulle tulee. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista sisältää määräyksiä esteettömyydestä, saavutettavuudesta, kohtuullisista mukautuksista, ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunta yhtyy omassa mietinnössään siihen, että yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa todetaan, että jotta nämä oikeudet toteutuvat, niin ”lainsäätäjältä tarvitaan aktiivisia toimenpiteitä ja vammaisuuden ja moninaisuuden ymmärtämistä yhteiskunnan eri tasoilla ja esteettömän ja saavutettavan yhteiskunnan tietoista luomista sekä myös perusoikeus- ja ihmisoikeusmyönteistä laintulkintaa”.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

Valiokunta toteaa, että entistä tehokkaammat syrjimättömyyden edistämistoimet ovat tarpeen, jotta vammaisten yhdenvertaisuus työelämässä ja vammaisten oikeus työhön toteutuisi nykyistä paremmin ja jotta me saisimme tehokkaampaa syrjinnän valvontaa ja jotta me voisimme lisätä myös tietoisuutta siitä, mikä on syrjintää. Hyvin usein ihmiset kokevat, että ”no mä vaan sanoin niin, mä vaan tein niin, ei se ole syrjintää”, mutta olisi tärkeää ymmärtää, mikä on lain näkökulmasta syrjintää ja mikä on ylipäätään yhteiskunnallista syrjintää.

Valiokunta korostaa omassa mietinnössään niitä kantoja, joita sosiaali- ja terveysvaliokunta otti huomioon. Erityisesti nousi esiin vammaisen ihmisen yhdenvertainen oikeus valita asuinpaikkansa, ja siitä keskustelimme eilen aika paljon ja onneksi hyvässä hengessä.

Esteettömyys ja saavutettavuus on yksi keskeinen asia. Valtuutettu nostaa esimerkiksi digisyrjäytymisen riskin esiin ja korostaa sitä, että silloin kun suunnitellaan palveluita, pitää ottaa huomioon se, että kaikki eivät pysty aina hankkimaan sopivia laitteita tai eivät pysty käyttämään niitä tai eivät esimerkiksi saa pankkitunnuksia, jotta voisivat kirjautua niihin palveluihin, joita vaikkapa viranomaiset siirtävät tänne sähköiseen maailmaan. Valiokunta korostaa, että yhdenvertaisuutta pitää lisätä näissä sähköisissä palveluissa, ja siihen kuuluu myös selkokieliisyys ja se, että nämä palvelut ovat helposti käytettävissä.

Sitten yksi asia, joka oli esillä, oli yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi: miten esimerkiksi esteettömyys ja saavutettavuus pitäisi huomioida ennakoivasti silloin, kun tehdään lainsäädäntöä ja uudistushankkeita. Tässä valiokunta yhtyi siihen, että meidän itse asiassa pitäisi saada tämä arviointi normaaliksi arviointiprosessiksi silloin kun lakeja säädetään.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu nosti esiin myös kielen — paitsi selkokielen niin myös oman äidinkielen silloin, kun meidän lakimme mukaan on palveluja tällä äidinkielellä tarjottava — ja piti sitä merkityksellisenä asiana.

Sitten seuraava iso kokonaisuus on ulkomaalaisten asema ja oikeudet Suomessa. En käy tätä kovin tarkkaan läpi, koska tässä on monia yksityiskohtaisia asioita ja ne voi lukea tuolta valiokunnan mietinnöstä, mutta muutama kysymys sieltä.

Esimerkiksi oikeusturva turvapaikanhakijoiden prosessissa nousi voimakkaasti esiin, ja myös se, miten se toteutuu perheen yhdistämisessä, lapsen edun huomioimisessa ja ulkomaalaista koskevissa päätöksissä. Tässä näytti siltä, että on olemassa erityisiä puutteita asianmukaisen tuen tarjoamisessa. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta yhtyy niihin näkemyksiin, joilla pitää miettiä, miten tämä turvapaikanhakijoiden oikeusapupalveluiden laajuus ja laatu toimii.

Toinen asia, jonka noston näistä esiin, liittyy siihen, mikä on todistustaakka, miten se jakautuu esimerkiksi näissä perheen yhdistämishakemuksissa, ja mitä tapahtuu toimeentuloedellytysten kohdalla. Valiokunta linjasi, että pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman saaneiden perheen yhdistämishakemuksiin ei pitäisi soveltaa toimeentuloedellytystä, ja erityisesti näin on silloin, kun on kyse 1 lapsen perhe-elämään ja vanhempien hoivaan liittyvistä kysymyksistä. Näihin samoihin tapauksiin liittyy se, että pitäisi turvata yhdenmukainen käytäntö eri puolilla Suomea. Valiokunta näki, että se, että nämä käytännöt vaihtelevat eri puolilla, on ongelmallista ja siihen pitää puuttua.

Valtuutetun kertomuksen suositus 3 liittyi ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettuun lakiin ja niihin kysymyksiin, jotka sen taustalla ovat. Yksi niistä oli, että maasta poistamisen täytäntöönpanon valvontaresurssit pitäisi vakinaistaa, ja tässä valiokunta oli samalla kannalla. Toinen liittyy siihen, mikä on palomuuuri silloin, kun ilman oleskelulupaa oleva henkilö asioi viranomaisten kanssa ja hänen pitäisi pystyä hoitamaan

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

asioitansa ilman pelkoa maastapoistamispäätöksestä. Ja tässä siis kyse on ihmiskaupan uhreista. Tässä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta katsoi, että asian selvittämistä tulee harkita, että tätä palomuuria poistettaisiin, mutta tästä järjestelmästä ei kuitenkaan saisi luoda sellaista automaattia, joka turvaa laittomasti maassa oleskelevälle jonkinlaisen immunitetin viranomaisten puuttumiselle.

Ihmiskaupan vastainen toiminta liittyy myös tähän raporttiin ja siihen tuli erityisiä suosituksia. Ehkä näistä kannattaa nostaa esiin ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, jossa keskusteltiin siitä, pitäisikö olla erillislaki, joka kertoo tästä auttamisesta, vai voiko se olla sillä tavalla kuin se tällä hetkellä lainsäädännössä on. Tuo taustahan liittyy siihen, että kunnissa esimerkiksi ei aina tunneta niitä velvoitteita, joita kunnilla on ihmiskaupan uhrien auttamisessa. Tässä valiokunta pohti sitä, että jos asioita ei tunneta, niin tunnetaanko niitä paremmin sen jälkeen, jos on toinen laki, johon ne on kirjattu. Päädyimme itse asiassa siihen, että ennemminkin kyse on siitä, miten asiasta tiedotetaan, miten asianomaista henkilöä koulutetaan, ja sitä kautta pitäisi lisätä lain tunnettavuutta ja kuntien velvoitteiden tunnettavuutta.

Sitten ehkä vielä yksi asia, joka liittyy erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin: milloin myönnetään jatko-oleskelulupia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ehdottaa, että ihmiskaupan uhrin jatkuvaluonteisen oleskeluluvan perusteita muutettaisiin siten, että oleskeluluvan saamiseksi riittää uhrin haavoittuva asema. Nykyisin lainsäädännössä sanotaan, että pitää olla erityisen haavoittuva asema, ja tässä valiokunta oli samojen ajatusten taustalla.

Sitten ehkä vielä lyhyesti ne ponnet, jotka valiokunta nosti esiin tässä kokonaisuudessa. Elikkä valiokunta linjaa, että eduskunta edellyttäisi, että valtioneuvosto ”arvioi lainsäädännön mahdollisia muutostarpeita yhdenvertaisuuslain toimivuutta koskevan tutkimushankkeen päätyttyä” ja ”laatii tarvittavat lainsäädäntömuutokset sen mahdollistamiseksi, että pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman saaneiden perheen yhdistämishakemuksiin ei sovelleta toimeentuloedellytystä”, ja että valtioneuvosto ”toteuttaa tarvittavat toimenpiteet, joilla yhdenmukaistetaan viranomaisten tulkinnat perustuslain edellyttämän välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon sisällöstä” ja ”toteuttaa tarvittavat toimenpiteet, joilla turvataan ihmiskaupan uhrien yhdenvertaisuus avun saannissa” sekä ”selvittää lainsäädännön mahdolliset muutostarpeet ihmiskaupan uhrien auttamisen ja rikosprosessin kytköksen heikentämisen, auttamisen uhrilähtöisyyden vahvistamisen sekä ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan perusteiden osalta”, sekä viimeinen, ”selvittää lainsäädännön muutostarpeet, jotka koskevat työsuojeluviranomaisen toimivallan laajentamista ihmiskaupparikoksiin nähden”.

Puhemies Paula Risikko: Aika paljon meni ylitse, mutta... [Eduskunnasta: Tärkeä asia!] — Tärkeä asia. [Antero Laukkanen: Kerran neljässä vuodessa!] — Edustaja Kontula, 7 minuuttia.

18.20 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! Keskityn puheenvuorossani kommentoimaan Suomen ihmiskauppaa ja ihmiskaupparaportin huomioita siitä. Perustan puheenvuoroni paitsi työhöni kansanedustajana myös aikaisempaan uraani epävirallisen työn tutkijana sekä niihin huomioihin, joita olen tehnyt Pro-tukipisteen puheenjohtajana. Pro-tukipiste on yhdistys, joka on keskeisesti ollut mukana luomassa meidän ihmiskaupapolitiikan kansalaisjärjestösektoria.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

Minun nähdäkseni meillä on vakavia ongelmia meidän ihmiskauppapolitiikassa. Ensimmäinen niistä on jo tässä edellä esiin nostettu auttamisjärjestelmän kytkös rikosprosessiin. Ajatelkaapa, jos meillä edellytettäisiin esimerkiksi ryöstön uhriksi joutuneelta henkilöltä, ennen kuin hän saisi apua terveyskeskuksesta tai saisi terapiapalveluja, että hän osallistuu rikosprosessiin. Ajatelkaapa, jos meillä lastensuojelussa ehtona sille, että lapsia suojellaan, olisi osallistuminen rikosprosessiin. Näinhän meillä sosiaali- ja terveyspalveluissa ei tehdä, vaan oikeudet sosiaali- ja terveyspalveluihin ovat oikeuksia näihin palveluihin riippumatta siitä, millaisia ratkaisuja henkilöt tekevät suhteessa muihin viranomaisprosesseihin.

No, miksi tämä on erityisen ongelmallinen ihmiskaupan tapauksessa?

Ensinnäkin sen takia, että meillä on paljon uhreja, jotka eivät uskalla tehdä rikosilmoitusta, koska he pelkäävät, että ihmiskauppiat saattavat vainota heidän läheisiään kotimaassa tai heitä itseään tässä maassa. He eivät luota suomalaisen viranomaisjärjestelmän kykyyn suojella heitä ja heille tärkeitä asioita. Ongelma se on myös sen takia, että monissa tapauksissa uhriutuminen ihmiskauppaan on tapahtunut ulkomailla ja suomalaisella poliisilla ei välttämättä ole minkään näköistä intressiä käynnistää rikosprosessia. Ja jos auttamisjärjestelmään pääseminen täällä on sidottu rikosprosessiin, niin näillä henkilöillä ei tässä tilanteessa ole pääsyä auttamisjärjestelmään.

Kolmas tilanne, jossa se osoittautuu ongelmalliseksi, on tilanne, jossa tutkinta päättyy johonkin vähäisempään rikosnimikkeeseen kuin auttamisprosessiin oikeuttavaan ihmiskauppaan tai sen läheisrikoksiin sen takia, että ei uskota todisteiden riittävän tunnusmerkistöltään hankalan ihmiskaupan todistamiseen. Näissä tilanteissa voi olla, että kaikki asiaan perehtyneet viranomaiset ja järjestötoimijat ovat yksimielisiä ihmiskaupan tapahtumisesta, mutta siitä huolimatta, koska ei uskota dokumentaation riittävän ja tekijöille kuitenkin halutaan tuomio, ei voida mennä tällä raskaammalla linjalla, ja henkilö jää jälleen niiden auttamistoimien ulkopuolelle, jotka me olemme suunnitelleet ihmiskaupan uhreille.

Näiden kaikkien seurauksena meidän ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on niin epävakaa, että monet ihmiskaupan uhrin itse asiassa arvioivat pärjäävänsä paremmin ilman Suomen apua. Meillä Pro-tukipisteellä viime vuonna tunnistettiin 13 ihmiskaupan uhria. Näistä yksikään ei halunnut suomalaiseen auttamisjärjestelmään. He katsoivat, että heillä on parempi mahdollisuus selviytyä ilman apua kuin sillä diilillä, joka Suomen valtiolla oli heille tarjota.

Okei, tämä on siis iso keskeinen ongelma meidän ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä.

Toinen ongelma on ulkomaaalaislain käännetytspykälä, jossa epäily seksin myynnistä on käännetytspäätös, siis pelkkä epäily seksin myynnistä. Tämä johtaa tilanteeseen, että Suomesta käännetään seksin myynnin perusteella todennäköisesti myös ihmiskaupan uhreja, mikä luonnollisesti johtaa siihen, että nämä ihmiset eivät pääse suomalaiseen auttamisjärjestelmään, mutta myös siihen, että ihmiskauppiat eivät saa minkäänlaista tuomiota, koska ei ole olemassa todistajia, jotka voisivat todistaa heitä vastaan.

Kolmas ongelma on meidän saatavuusharkintaan liittyvä lainsäädäntö. Alakohtainen lupa, työperäinen oleskelulupa Suomessa tarkoittaa sitä, että jos henkilö onkin päätenyt sellaiseen työpaikkaan, jossa työehtoja rikotaan selkeästi, mahdollisesti ihmiskaupan tunnusmerkistö täyttyy, niin hänellä ei ole lainkaan niin hyvät mahdollisuudet vaihtaa sitä työpaikkaa kuin olisi sellaisessa tilanteessa, jossa hän voisi vapaasti hankkiutua uuteen työpaikkaan. Miksi tämä on ongelmallista? Sen takia, että esimerkiksi HEUNin tutkijat ovat

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

tuoneet esiin sen, että on viitteitä siitä, että tämä estää ihmiskaupan uhreja hakemasta apua. Siis silloinkin on kysymys uhriutumisesta näin vakavaan rikokseen. Me tiedämme myös, että yleensä silloin, jos työntekijät itse hakevat apua vähäisempäänkin riistoon ja hyväksikäyttöön, se tapahtuu vasta sen jälkeen, kun uusi työpaikka on löytynyt ja ollaan ikään kuin turvassa suhteessa siihen työnantajaan.

Neljäs ongelma meidän ihmiskaupapolitiikassa liittyy ihmiskaupan tunnusmerkistöön, joka perustuu meillä — siellä on useampia kategorioita — erityisesti jakoon seksuaalisesta hyväksikäyttöön, johon siis lasketaan lähinnä seksikauppa, ja toisaalta työperäiseen hyväksikäyttöön. Tämä jako on keinotekoinen, ja se johtaa siihen, että työperäistä hyväksikäyttöä käsiteltäessä jää näkemättä sellainen seksuaalinen hyväksikäyttö, jossa ensisijaisesti se bisnesidea on ollut siinä ihmiskaupassa jokin muu, esimerkiksi kotitaloustyö, johon hyvin usein liittyy seksuaalista hyväksikäyttöä, vaikka se ei ole se pääasiallinen asia siinä. Toisaalta se estää seksityöntekijöitä, jotka ovat uhriutuneet seksin myynnissä, hakeutumasta tähän järjestelmään, koska he eivät miellä sitä toimintaa seksuaaliseksi hyväksikäytöksi, vain työksi, ja heidän oma kokemuksensa siitä, mikä on se kategoria, ei kohtaa meidän viranomaisten kategorisointia.

Arvoisa puhemies! Yhdessä nämä kaikki tekijät johtavat siihen, että Suomi on edelleen erittäin turvaton maa ihmiskaupan uhreille ja Suomessa ihmiskaupan uhrin on erittäin vaikeaa saada apua, tukea tai suojelua.

18.28 Merja Mäkisalo-Ropponen sd: Arvoisa puhemies! Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus on laaja asiakirja, jossa on arvioitu suomalaisen yhteiskunnan tilaa yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Valiokunnan puheenjohtaja Tarja Filatov esitteli asiaa jo laajasti, ja minä otan tässä omassa puheenvuorossani esille lyhyesti kaksi asiaa, jotka liittyvät toisiinsa: vammaisten henkilöiden asema ja esteettömyys ja saavutettavuus.

Vammaisuus on yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksen mukaan ollut toiseksi yleisin syrjintäperuste työelämäsyrynnän jälkeen, jonka vuoksi valtuutettuun otetaan yhteyttä. Keskustelimme täällä eilen Ei myytävänä -kansalaisaloitteesta, ja siinä yhteydessä tuli jo esille, etteivät vammaiset ole yhdenvertaisessa asemassa muiden kanssa. Suomi on ratifioinut YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksen vuonna 2016, mutta edelleenkin Suomessa ei toimita tämän sopimuksen mukaisesti. Puutteita on vammaisten asumiseen, osallisuuteen, työssä käymiseen ja työstä saatavaan palkkaan ja myös toimeentuloon liittyen. YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa oltava mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa haluaa asua, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyjä asuinjärjestelyjä. Luulisi olevan itsessään selvä asia, mutta ei vain ole.

Vammaissopimuksen oikeuksien ja vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää lainsäätäjältä aktiivisia toimenpiteitä: vammaisuuden moninaisuuden ymmärtämistä yhteiskunnan eri tasoilla, esteettömän ja saavutettavan yhteiskunnan tietoista luomista sekä perus- ja ihmisoikeusmyönteistä laintulkintaa. Entistä tehokkaammat syrjimättömyyden edistämistoimet ovat tarpeen, jotta vammaisten yhdenvertaisuus työelämässä ja oikeus työhön toteutuisivat nykyistä paremmin. Lisäksi on tehostettava syrjinnän valvontaa ja lisättävä tietoisuutta siitä, mitä syrjintä on ja miten siihen voidaan puuttua.

On valitettavaa, että esimerkiksi osatyökykyisten työllistyminen on edelleen vähäistä, vaikka asiasta on puhuttu vuosia — minusta tuntuu, että vuosikymmeniä. Kaikilla ihmisil-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

lä tulisi olla oikeus osallistua taloudelliseen toimintaan, tehdä työtä ja kokea työpanoksensa olevan merkityksellinen ja tuottavan tulosta ja hyötyä yhteiskunnalle. Merkityksellisyyden kokemiseen kuuluu myöskin se, että saa työstään palkkaa. Siksi on surullista, että esimerkiksi kehitysvammaiset ohjataan edelleenkin usein sosiaalitoimiston asiakkaiksi, vaikka heillä olisi oikeus käyttää TE-toimiston palveluita. Toki TE-toimistoissa tarvittaisiin myöskin työntekijöille lisää koulutusta, eli he tarvitsevat lisää tietoa ja taitoa esimerkiksi juuri kehitysvammaisten työllistämiseen liittyvistä erityiskysymyksistä. Usein tarvittaisiin alkuun rinnalla kulkemista ja myöskin työnantajien opastamista. Työnantajien pitäisi tietää enemmän myöskin kohtuullisten mukautusten käytöstä ja niiden mahdollisuuksista tukea vammaisten työelämässä toimimista. Koska asia on edennyt kovin hitaasti, on syytä kysyä, olisiko meidän syytä asettaa vammaisia työntekijöitä koskevia selkeitä rekrytointitavoitteita ja kehittää moninaisia tukitoimia, joilla vammaiset voisivat tehdä itselleen sopivaa työtä. Osatyökykyisten kannalta on erityisen tärkeää myös helpottaa työnteon ja sosiaaliturvan yhdistämistä.

Arvoisa puhemies! Esteettömyys ja saavutettavuus ovat yhdenvertaisuuden kannalta oleellisia asioita. Esteettömyys ei ole vain liikuntaesteettömyyttä, niin kuin edelleen usein kuulee kerrottavan tai puhuttavan. Esteettömyyteen kuuluvat myös näkö, kuulo, havaitseminen ja hahmottaminen, eli puhutaan kaikkien aistien esteettömyydestä. Ympäristön tulisi olla sellainen, että siellä on helppo liikkua, nähdä, kuulla, havainnoida ja hahmottaa. Esteetön ympäristö on kaikille hyvä ympäristö, eikä sen rakentaminen tule yhtään kalliimmaksi, kun asia huomioidaan suunnittelun alusta alkaen, ja sen takia meillä täytyisi tavoitteena olla esteetön yhteiskunta.

Myös digitaalisen ympäristön tulee olla esteetön ja saavutettava. Erilaiset sähköiset palvelut luovat paljon uusia mahdollisuuksia, mutta ne sisältävät samalla riskejä myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Niin sanotun digisyrjäytymisen vaaravyöhykkeessä ovat kaikki ne, jotka eivät syystä tai toisesta pysty hankkimaan sopivia laitteita, käyttämään niitä tai saamaan esimerkiksi pankkitunnuksia kirjautuakseen palveluihin. Suomessa arvioidaan tälläkin hetkellä olevan lähes miljoona henkilöä, jotka eivät osaa, pysty tai voi käyttää digipalveluja. Verkkopalvelujen helppokäyttöisyyden edistämisessä on vielä paljon tekemistä, ja myös selkokielen käyttöön tulisi panostaa palvelujen, ohjeiden ja verkkosivustojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Meidän tulisi luoda sellainen järjestelmä, jossa jokaisella kansalaisella olisi oikeus ja mahdollisuus saada tukea digitaaliseen osallistumiseen ja osallisuuteen. Tässä voitaisiin hyödyntää kirjastoja, vapaata sivistystyötä, nuorisotyötä ja kouluja, sosiaali- ja terveyspalveluja, järjestöjä ja vanhustyötä. Tällainen toiminta ehkäisisi niin sanottua digiosattomuutta. Tämä digiosattomuushan on myöskin nuorten, diginatiivienä pidettyjen sukupolvien ongelma, eli nuoret saattavat osata hyvinkin toimia sosiaalisessa mediassa tai sosiaalisessa ympäristössä, mutta he eivät kenties osaa käyttää virallisia lomakkeita netissä, ja tämä voi johtaa helposti nuorekin digisyrjäytymiseen.

Arvoisa puhemies! Esteettömyys ja saavutettavuus pitäisi huomioida ennakoivasti uudistusten ja lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä, ja kuten työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnössä todetaan, olisi kenties syytä harkita yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnin vakiinnuttamista osaksi lainvalmisteluprosessia ja valtioneuvoston hankkeiden valmistelua. — Kiitos.

18.35 Antero Laukkanen kd: Arvoisa rouva puhemies! Tässä ensimmäisessä puheenvuorossani keskityn lähinnä kahteen asiaan. Ensinnäkin totean, että tämä on varsin laaduk-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

kaasti ja korkealla kunnianhimolla valmistettu ensimmäinen yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus, ja senpä takia sitä on myös tullut hyvin huolellisesti luettua. Täällä jo tehdyt havainnot ja puheenvuorot ovat myös kannatettavia.

Keskityn nyt kahteen asiaan, joihin mielestäni yhdenvertaisuusvaltuutettu ei ole puuttunut ja joihin olisin toivonut, että olisi voitu puuttua, koska molemmat näistä ovat hyvin ilmeisiä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Ensinnäkin kristillisen vakaumuksen omaavien kansalaisten syrjintä yliopistossa. Varsin yleisesti on tiedossa, että henkilön, jolla tiedetään olevan kristillinen vakaumus, mahdollisuus saada virka missään yliopistoissa Suomessa on huomattavasti heikompi kuin muiden ihmisten. [Markku Rossi: Aika kova väite!] — Tämä on täysin varma, joo kyllä. — Ja jos sitten käy ilmi, kun on virassa, että on tällainen kristillinen vakaumus, niin on lähes mahdotonta edetä omalla urallansa.

Olen saanut lukuisia yhteydenottoja yliopistomaailmassa, kun olen alkanut puhua kristittyjen oikeudesta siihen, että heitä kohdellaan yhdenvertaisesti. Nämä ihmiset kirjoittavat salaisesta sähköpostista, pyytävät, etten koskaan lähetä heidän virallisiin, yliopistossa oleviin sähköposteihinsa viestejä, ettei käy ilmi, mikä heidän vakaumuksensa on. Siellä on aivan yleistä pelkoa oman työn estymisestä ja uran kehittymisestä. Olen itse asiassa aika hämmästynyt tästä. En olisi itse uskonut tätä, mutta sitten kun niitä tulee riittävän monta ja niitä tulee hyvin monen ikäiseltä henkilöltä, niin on jotenkin pakko tähän asiaan reagoida.

Lähden siitä perusajatuksesta, että ihmisoikeudet ovat universaaleja ja ne kuuluvat kaikille kaikissa tilanteissa. Lähden myös siitä, että yhdenvertaisuus tarkoittaa yhdenvertaisuutta kaikkien ihmisten kohdalla, kaikkien ihmisten vakaumuksen tunnustamista ja tunnistamista ja kunnioitusta ja arvostusta.

Toinen asia, jonka nostan esille, kun tässä kiinnitetään paljon huomioita yhdenvertaisuustyöhön kouluissa ja varhaiskasvatuksessa — luen täältä näin: ”Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen oppimis- ja kasvuympäristöön. Jotta tämä toteutuisi, lasten ja heidän perheidensä moninaisuus pitää ottaa huomioon kaikessa koulun toiminnassa.” Nyt monet kristillisen vakaumuksen omaavat perheet ovat hyvin huolissaan lapsiensä tilasta kouluissa, koska kun meille tuli aikanaan koulutuksessa tällainen niin sanottu tunnustuksellisuuden ongelma, koettiin, että se on ongelma ja tunnustuksellisuus pitää poistaa laista, ja se poistettiin laista. Nyt sen jälkeen sitten on koettu ongelmallisena se, että ylipäänsä lapsella, joka tulee kouluun, on esimerkiksi omasta kodistaan kristilliseen kasvatukseen liittyviä taipumuksia, kasvatukseen liittyviä omia uskonnon henkilökohtaiseen harjoittamiseen liittyviä asioita, kuten vaikka ruokarukous koulussa.

Kun lapsi saa kotonaan kristillisen kasvatuksen, hän kokee sen hyvin turvallisena, se on hänelle keskeinen turvaverkko hänen kehittymissään ja hänen ajattelussaan, ja sitten, kun hän tulee kouluun, niin koulussa hän saa yllättäen kuulla, että niitä monia asioita, jotka hänelle ovat tärkeitä, koulussa ei voi tehdä. Minusta tässä olisi kyllä yhdenvertaisuusvaltuutetulle jonkinlainen pohdinnan paikka, miten voidaan myös turvata yhdenvertaisesti lapsen oikeus uskoa silloin, kun hän tulee kouluun, ettei hänen turvattomuutensa lisäännä sen tähden, että joku sellainen asia, joka on hänelle tärkeä, siellä yhtäkkiä julistetaan kieletyksi.

Opetusmateriaalien sisältöihin olisi myös hyvä kiinnittää enemmän huomiota, kunnioitavatko ne myös kaikkia lapsia ja heidän uskonnollista taustaansa yhdenvertaisesti. Tämä on sellainen kysymys. Meillä on Vantaalla tilanne, jossa useat kristillisen vakaumuksen omaavat perheet ovat kieläytyneet siitä, että heidän lapsensa osallistuvat yläluokilla sel-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

laiseen sukupuolikasvatukseen, jota siellä annetaan. Nyt kuitenkin siellä ollaan tilanteessa, että heitä on pakotettu osallistumaan siihen vastoin heidän vakaumustaan, vastoin heidän kasvattajiensa vakaumusta. Pohdin ja mietin, olisiko tässä nyt myös sellainen syy, johon yhdenvertaisuusvaltuutetun olisi hyvä kiinnittää huomiota. Meillä on oppivelvollisuus, meillä on opetussuunnitelman perusteet, mutta entä jos ne loukkaavat sekä perheiden että lasten omia vakaumuksia? Olisin toivonut, että edes jossakin kohtaa tässä paksussa raportissa olisi edes joltakin osin pohdittu, mitkä ovat nämä uskonnolliset vakaumukset, niihin liittyvät syrjinnät ja syrjimättömyydet, niiden rajat, ja koskevatko ne kaikkia. Koskevatko ne vain Suomessa asuvien ulkomaalaisten uskonnollista syrjintää kokevien henkilöiden kokemuksia, vai voidaanko katsoa, että syrjimättömyys on kaikkien oikeus. — Tässä näin aluksi.

18.42 Rami Lehto ps: Arvoisa rouva puhemies! Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus käsittelee hyvin laajasti monia eri sektoreita. Haluan kuitenkin tuoda esille tiettyjä asioita, jotka kertomuksessa ovat nousseet esiin ja joita pidän selvinä epäkohtina, ja kiinnittää niihin huomiota.

Ensinnäkin perussuomalaiset eivät voi hyväksyä sitä, että yhdenvertaisuusvaltuutettu on kiinnittänyt hyvin laajasti huomiota paperittomien oikeuksiin, heidän hoivaansa, hoitoonsa ja asumiseensa. Perussuomalaiset katsovatkin, etteivät voi olla samaa mieltä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa tästä asiasta. Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus nostaa esiin voimallisesti myös niin sanotun vihapuheen ja sen merkityksen yhteiskunnalle, millä pystytään osoittamaan sormella kantaväestöä ja sen puheita vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa. Perussuomalaiset haluavat kiinnittää huomiota myös samaten raportissa laajasti palstatilaa saaneeseen asiaan eli perheenyhdistämissiin. Näissä tilanteissa varsin ongelmallista on se, että Suomeen saapuneet henkilöt ovat käyttäneet järjestelmäämme hyväksi myös siten, että tänne etenkin vuonna 2015 ja sen jälkeen on tullut lähes ainoastaan nuoria miehiä ja alaikäisiä poikia perheenyhdistämisen toivossa. Samaten perussuomalaiset näkevät ongelmallisena sen, että perheen merkitys kotoutumiselle huomioidaan niin keskeisenä, että katsotaan, että näissä tapauksissa toimeentuloedellytys tulisi poistaa. Me emme voi tällaista kehitystä olla tukemassa.

Perussuomalaiset haluavat myös muistuttaa siitä, että haluamme edelleen säilyttää työvoiman saatavuusharkinnan EU- ja Eta-alueiden ulkopuolelta tulevalle työvoimalle. Tämä siksi, että haluamme ensisijaisena tarkoituksena estää työmarkkinoiden vääristymistä halpatyövoimalla ja näin myös suojella suomalaista työntekijää. Esitänkin yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomukseen vastalauseita, joka kuuluu seuraavasti: ”Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto ei ryhdy toimenpiteisiin kertomuksen suositusten 2—6 johdosta.”

Sitten kun katsellaan näitä suosituksia täällä kakkoskohdassakin, niin on juuri tämä, että ”perheenyhdistämishakemuksiin ei sovellettaisi toimeentuloedellytystä”, eliikka vaikka ei olisi minkäänäköistä toivoakaan elättää perheitä, niin tänne saadaan koko suku paikalle. Kolmossuosituksessa ”vastaanottopalvelut eivät lakkaisi ennen kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneen hakijan maastapoistuspäätöksen toimeenpanoa”, eliikka menee todella pitkälle, että saadaan sitten taas ihminen pois, jos hän saa täältä kaikki palvelut. ”Ilman oleskelulupaa oleskeleville henkilöille taattaisiin mahdollisuus asioida viranomaisten kanssa ilman pelkoa maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanosta”, eliikka saat olla viranomaisten kanssa tekemisissä, ja, niin kuin tässä seuraavassa kohdassakin sitten on, ”välttä-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

mätön huolenpito ja toimeentulo”, elikkä jokainen, joka täällä on, laittomastikin, saisi kaikennäköisen huolenpidon ja asumisen.

Me emme voi olla koko maailman sosiaalitoimisto niin, että me hoitaisimme laittomille, niille, jotka ovat laittomasti täällä maassa, kaikennäköisiä toimenpiteitä ja palveluita. Memmekö me sitten seuraavaksi siihen, että kun vanki on vankilomalla ja päättää, että en palaa vankilaan, niin hän saa olla viranomaisten kanssa tekemisissä ilman pelkoa, että hänet pidätetään, hän saisi asunnon, ruoan ja toimeentulon, eikä tarvitsisi palata ikinä vankilaan.

18.45 Jani Mäkelä ps: Arvoisa puhemies! Heti alkuun tuen edustaja Lehdon äsken esittämiä näkemyksiä ja kannatan hänen tekemäänsä vastalauseen muutosesitystä.

Tämä on sinänsä tärkeä aihepiiri, erityisesti mitä tulee aiemmin keskustelussa esille tulleisiin vammaisten ihmisten oikeuksiin ja työelämän syrjäytymyksiin. Olen myöskin hyvilläni siitä, että edustaja Laukkanen toi esiin tärkeitä näkemyksiä uskonnollisen syrjinnän suhteen myös kantaväestöä koskien.

Mitä tulee sinänsä tähän mietintöön ja kertomukseen, niin on harmillista, että tämäkin valtuutettu, kuten monet muutkin vastaavanlaiset valtuutetut, lähtee tehtävässään todella härskiin ja räikeään ideologisuuteen, vaikuttamiseen ja politikointiin. [Eva Biaudet: Ihmis-oikeudet on vaikeita!] Valiokunta ei tätä politikointia ole kyseenalaistanut, vaan on päinvastoin lähtenyt siihen täysillä mukaan, ja mikäs ihme se on, kun valiokunnan kuultavina nähtävästi ovat olleet kaikki ne samat setat ja vastaavat, joiden linjoilla tämä kertomuskin on alun perin laadittu. [Eva Biaudet: Te olette yksin eduskunnassa!]

Sinänsä voisi kannattaa ihmiskaupan uhrien auttamiseen etsittäviä keinoja, se olisi hyvä ajatus, mutta noita muita kohtia valiokunnan ponsissa täytyy vain ihmetellä. Miten hallituspuolueiden edustajat valiokunnassa ovat päästäneet läpi tällaisia ponsia, joissa suoraan ja täysin häikäilemättä yritetään vesittää hallituksen omaa, sinällään jo varsin löysää turva- paikkapolitiikkaa, mitä tulee perheenyhdistämiskysymyksiin ja paperittomien kysymyksiin? Onko tämä ollut tahallista vai vahinko hallituspuolueiden kansanedustajilta valiokunnassa?

18.47 Tarja Filatov sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ihan lyhyesti vain, kun tässä kyseenalaistettiin se joukko, jota valiokunta on kuullut, muistuttaisin siitä, että valiokunta valitsi yksimielisesti kaikki kuultavat. Siinä on ollut myös perussuomalaisten edustus mukana, kun kuultavia on valittu.

18.47 Jani Toivola vihr: Arvoisa rouva puhemies! Päinvastoin kuin perussuomalaisten edustaja, joka tässä ennen edustaja Filatovia puhui, niin haluan ehdottomasti ensimmäisenä nimenomaan kiittää yhdenvertaisuusvaltuutettua ja koko hänen toimistoaan ja henkilökuntaansa tästä erittäin laajasta ja kattavasta raportista, joka missään tapauksessa ei mielestäni ole mikään ikään kuin jonkun yhden ideologian tai suunnan tai oikun tai tahdon ele, vaan se pohjautuu ihan perusihmis-oikeuksiin, yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon, sekä kansallisiin näkemyksiin että myöskin niihin kansainvälisiin sopimuksiin, joihin me olemme sitoutuneet ja joiden eteen olemme tehneet pitkäjänteisesti vuosikymmeniä, vuosisatoja töitä ja meidän tulee ehdottomasti tehdä myöskin tulevaisuudessa ja tästä eteenpäin.

On hyvä muistaa, että kun me puhumme yhdenvertaisuudesta, niin me puhumme ihmisistä, yksilöistä, identiteetistä ja jokaisen yhdenvertaisista mahdollisuuksista rakentaa

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

omaa elämää ja tulevaisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Koko sydämestäni toivon, että tämä on tavoite ja tahtotila, johon jokainen tässä talossa toimiva ihminen haluaa yhtyä. Riippumatta siitä, minkälaisia poliittisia taustoja me edustamme, jokaisen ihmisen elämälä ja mahdollisuuksilla on arvo, ja sitä tulisi aina tukea.

Kertomus on erittäin laaja ja kattava. Siinä on tehty ansiokasta työtä. Se nostaa esiin muun muassa saamelaisten, romanien, vammaisten, ulkomaalaisten ja ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumiseen liittyviä kysymyksiä ja ottaa vahvasti niihin kantaa. Myöskin valiokunnan lausunto on kattava ja käsittelee monia kysymyksiä.

Ehkä se tietty osa, mikä tästä oman näkemykseni mukaan osittain puuttuu, jonka haluaisin nostaa esiin, on nimenomaan vihapuhe ja rasismi, koska kuitenkin Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston mukaan edelleen ihmisen alkuperä on se yleisin syrjintäperuste, mikä ilmenee näissä kanteluissa, mitä Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolle tulee, ja sen takia haluan tässä kohtaa nostaa nimenomaan tuon vihapuheen ja rasismin. Tämä linkkautuu silloin tietysti myös siihen, että näitä asioita ei valiokunnan lausunnossa ole selkeästi nostettu esiin, vaikka ne kertomuksessa on. Ja tämä peilautuu myös siihen, että kun katsotaan sitä listaa, keitä on kuultu, niin siellä ei oikeastaan ole eri etnisten taustojen omaavia ihmisiä kuultu muita kuin romaniasioiden neuvottelukuntaa. Esimerkiksi etnisten asioiden neuvottelukunta olisi voinut olla yksi tällainen kokoava elin. Haluan tämän nostaa oikeastaan en niinkään syytöksenä mutta huomiona, että nämä ovat nimenomaan niitä sellaisia kohtia, kun me puhumme esimerkiksi rakenteellisesta syrjinnästä tai rasismista. En sano, että tämä teko on ikään kuin rasismia, mutta se nostaa esille sen kysymyksen, että edelleenkin kaikilla ihmisillä ei ole samaa pääsyä niihin tilanteisiin ja mahdollisuuksiin tulla kuulluksi, saada oma äänensä kuuluviin ja myöskin vaikuttaa yhteiskuntaan sitä kautta, että voidaan myöskin niitä rakenteita purkaa.

Vähän aikaa sitten EU-tasolla julkaistiin laaja tutkimus, Being Black in the EU, joka käsittelee nimenomaan mustien ihmisten asemaa, ja siinä valitettavasti Suomi tuli ykköseksi. Eli kun me puhumme rasismista, niin se on tällä hetkellä meille ehkä vielä akuutimpi kysymys kuin koskaan aikaisemmin — linkkautuu työelämään, linkkautuu asumiseen, opiskeluun, varallisuuteen, palkkaukseen, läpileikkaa kaikki yhteiskunnan sektorit ja osat alueet. Tätä kautta itse ajattelen, että meidän täytyisi ehdottomasti pyrkiä mahdollisimman pikaisesti luomaan hyvin systemaattinen, pitkäjänteinen antirasistinen ohjelma, joka nimenomaan pureutuu niihin rakenteellisiin ongelmiin, että me voimme ottaa sen seuraavan askeleen ikään kuin siitä toteamuksesta, että me emme hyväksy rasismia tai rasismi on väärin. Sen jälkeen meidän täytyy mennä niihin rakenteisiin, ymmärtää, että edelleen tänä päivänä todella monelle ihmiselle pelkästään heidän identiteettinsä tai taustansa kautta mahdollisuudet eivät ole samanlaiset vaan ne rakenteet eri tavoin tulevat elämän eri vaiheissa eteen.

Kun me puhumme pitkäjänteisestä antirasistisesta ohjelmasta, niin meillä on yksi referenssi vieressä Ruotsissa, jossa työtä on tehty jo hyvin laajasti ja pitkäjänteisesti. Olin juuri itse ministeriön tilaisuudessa, jossa esiteltiin nimenomaan mustien ruotsalaisten näkökulmasta, mikä on heidän asemansa ruotsalaisessa yhteiskunnassa tänä päivänä. Tutkimuksen tulokset olivat hälyttäviä, mutta toivoa antavaa siinä oli se, että meillä vihdoinkin oli tilastoja ja lukuja. Ja näin sen monen tilaisuuteen osallistuneen ihmisen kasvoilla myöskin, samaan aikaan järkytyksen mutta samaan aikaan helpotuksen, koska siinä ymmärtää, että ne omat kokemukset eivät olekaan ikään kuin omaan persoonaan liittyviä, vain henkilökoh-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

taisia kokemuksia tai jotain, mikä minussa itsessäni olisi pielessä tai vikana, vaan ne ovat ilmiöitä, joihin yhdistyy ikään kuin monen väestössä olevan ihmisen kokemukset.

Hälyttävää tutkimuksessa oli myös se, että kun tutkittiin mustien ihmisten asemaa Ruotsissa, niin oikeastaan sillä ei ollut merkitystä, oliko ihminen syntynyt Ruotsissa vai oliko hän muuttanut sinne jossain vaiheessa. Syrjinnän kokemukset olivat hyvin samantyyppisiä, ja niitä ilmeni sekä koulutuksen sektorilla, työelämässä, palkkatasossa että mahdollisuuksissa esimerkiksi edetä työelämässä. Tämä on mielestäni se data, mitä meidän täytyy ruveta myöskin Suomessa keräämään, jotta me saamme ihan aidosti sen konkreettisen kokonaiskuvan, missä mennään, ja sen kautta luodaan systemaattiset askelmerkit, mitä tarkoittaa syrjinnänvastaisuus ja näiden rakenteiden purkaminen, kun me puhumme koulutuksesta, kun me puhumme ihmisten asemasta työelämässä, mahdollisuudesta työllistyä, edetä siellä työelämässä, perustaa perhettä, toimeentuloa, asumista. Niin kuin sanoin, nämä ovat läpileikkaavia kysymyksiä. [Markku Rossi: Kielitaidolla on merkitystä!] — Kielitaito on totta kai yksi osa.

Mutta se on hyvin laaja kokonaisuus, niin kuin sanoin, ja sen pohjalla täytyisi nimenomaan olla se, että me käynnistämme systemaattista laajaa tukimusta, tilastointia. Osa sitä täytyy myös ehdottomasti olla se, että eri väestöryhmiä kuullaan, ikään kuin kerätään aika sellaista pankkia, mihin me saisimme niitä ihmisten ihan konkreettisia kokemuksia, mitä se tarkoittaa, kun ihminen kokee syrjintää, jotta me myöskin ymmärrämme — minä luulen, että aika moni meistä ei välttämättä vielääkään ihan tiedosta tai tiedä, mitä se tarkoittaa, kun me puhumme rakenteellisesta syrjinnästä ja rasismista — mitä se tarkoittaa käytännön tasolla.

Viimeksi tänään Helsingin Sanomissa oli äärimmäisen rohkea puheenvuoro. Brigita Krasniqi jakoi omaa kokemustaan, mitä on olla yliopistossa, isossa yliopistossa, ja kokea siellä rasismia ja syrjintää. Suosittelen, että kannattaa lukea se artikkeli, koska se hyvällä tavalla avaa, mitä on tänä päivänä olla 21-vuotias nuori Suomessa, yliopisto-opiskelija, ja kaiken sen elämän keskellä edelleen kohdata rasismia tai syrjintää.

Mutta edelleen kiitos Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistolle tästä tärkeästä kertomuksesta — hyvä työ jatkuu — ja kiitos myöskin valiokunnalle erittäin arvokkaiden näkökulmien nostamisesta esiin.

18.55 Ozan Yanar vihr: Arvoisa rouva puhemies! Arvoiset edustajat, arvoiset katsojat! Aloitan ensiksi sillä, että haluan kiittää edustaja Toivolaa loistavasta puheenvuorostaan. Aina edustaja Toivolan jälkeen on vaikea tulla tänne pitämään puheita. Kiitos hänelle myös hänen valtavan hyvästä työstään, huikeasta työstä, jonka hän on tehnyt tässä talossa kahdeksan vuoden aikana. Haikea fiilis, että Jani ei jatka eduskunnassa tämän kauden jälkeen. Olet meille tosi tärkeä, ja haluan sanoa, että olet ollut pioneeri tässä talossa, ensimmäinen afrosuomalainen kansanedustaja. Se on huikeata, ja koen, että te olette avannut esim. meille maahanmuuttajille, kuten itselleni, ja monelle muulle ovia tulla tähän yhteiskuntaan ja tähän eduskuntaan. — Okei, tämä puhe ehkä lähti vähän siihen suuntaan, johon en ollut suunnitellut sen lähtevän.

Haluaisin kiittää yhdenvertaisuusvaltuutettua ja hänen toimistoaan tästä arvokkaasta ja tarpeellisesta katsauksesta. Tämä on hyvin laaja katsaus ja ansaitsee valtavan kiitoksen. Yhdenvertaisuuden ei pitäisi olla pelkästään sana tai joukko sanoja, joita käytetään juhlapuheissa, vaan sen pitäisi olla arkea, ja kiitos työstänne sen eteen, mitä te teette näissä asiakysymyksissä. Teidän työnne on tarpeen.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

Tulin tänne kritisoimaan yhden asian puoluetta, jonka nimi on perussuomalaiset, mutta heidän edustajansa nyt totta kai lähtivät menemään. Tämä on jännä tilanne, kun kehtaavat tulla tänne kritisoimaan tätä aivan loistavaa raporttia mutta sitten eivät halua kuunnella vastauksia, mitä me heille annamme. Tämä oli itse asiassa oudoimpia vastalauseita, mitä olen nähnyt tässä talossa, ja olen nähnyt outoja vastalauseita neljän vuoden aikana.

Haluan käydä muutaman kohdan läpi, kun oudot heitot vilisivät tässä:

Ensinnäkin tämä vastalause alkaa sillä, että ”perussuomalaiset eivät voi hyväksyä sitä, että yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää hyvin laajasti huomiota paperittomien oikeuksiin.” Vau. Tämä on jotenkin jännä lähestymiskulma. Sehän on hyvin inhimillinen asia, että keskitytään tavallaan osittain tässä paperissa juuri paperittomien oikeuksiin. Helsingissä me säädimme sellaisesta tarpeellisesta toiminnasta, että hyvin pienellä panostuksella paperittomat saavat lisäterveydenhuoltoa, ja se on ollut hyvin toimiva. Se myös ennalta ehkäisee monia terveysmenoja, ja sehän on viisasta, hyvin viisasta. Mutta on jännää, että sitten tässä vastalauseessa perussuomalaiset linkittävät sen vielä siihen, että he sanovat näin: ”Perussuomalaiset katsoo, että tällainen palvelujen tarjonta heikentää kantaväestön tilannetta.” Tämä on todella paksua. Nyt sama puolue, joka on leikannut kaksi vuotta hallituksessa opiskelijoilta, eläkeläisiltä, työttömiltä tulee tänne saliin ja yrittää — anteeksi nyt vain — vähän jeesustella tässä. Se on aivan posketon tilanne.

Toinen juttu liittyy kritiikkiin, joka liittyy vihapuheeseen: Aivan käsittämätöntä, että se on joku ongelma, että yhdenvertaisuusvaltuutettu puhuu siitä, että vihapuhetta pitää torjua. Ihmisenä, joka kokee vihapuhetta, uhkauksia ja kaikennäköistä asiatonta kommenttia, minusta on jotenkin outoa, että tässä on puolue, jolle ilmeisesti on täysin ok, että ihmisiä haukutaan, ihmisiä halutaan hiljentää ja ihmisiä uhataan. Vihapuhe on hyvin vakava asia, ja se pitää ottaa vakavasti. Itse asiassa jos puhutaan esimerkiksi poliisin määrärahoista, olisi hyvä kiinnittää siihen huomiota, että poliisille annetaan tarpeellisia määrärahoja, joilla tätä ilmiötä kitketään. Lisäksi itse koen, että tässä vihapuheessa on tosi paljon harmaita alueita, joita pitää kaventaa.

Kolmas asia, johon haluan puuttua, on se, että perussuomalaiset nyt tässäkin kritisoiivat perheenyhdistämistä, mutta se on jännää, että samalla muutaman lauseen jälkeen he puhuvat siitä, että tänne on tullut vain nuoria miehiä. No, olisiko syy siihen, että tänne on tullut enemmistönä miehiä, se, että te tavallaan suljitte ovet? Te asetitte sellaiset tulovaatimukset, joita ihan niin sanotuista kantasuomalaisista ei täytyä kuin muutama kymmenen prosenttia ihmisistä, ja sitten valitatte siitä, että tänne ei tule naisia ja lapsia. Tämä on uskottoman paksua.

Sitten tämä vielä linkittyy tällaiseen kommenttiin: ”Emme voi olla tällaista kehitystä tukemassa, koska oma kantaväestömme olisi sijaiskärsijänä muiden muassa mahdollisten työpaikkamenetysten suhteen.” Siis anteeksi nyt vain. Minä luulin, että perheenyhdistäminen esimerkiksi parantaa ihmisen kotoutumista Suomeen ja sitä kautta sitä, että ihmiset osallistuvat tähän yhteiskuntaan. Minä luulin jotenkin ehkä naiivisti, että perussuomalaisilla on tällainen aikomus, että ihmiset osallistuisivat yhteiskuntaan. Miten ihmeessä se on poissa joltain niin sanotulta kantasuomalaiselta? Tämä on hyvin outoa identiteettipolitiikkaa, mitä tämä puolue rakentaa, ja sitä on tosi outoa kuunnella tässä, ja se on hyvin vahingollista.

Haluan tähän loppuun kiittää — minusta tuntuu, että aikani on tulossa loppuun — yhdenvertaisuusvaltuutettua vielä kerran, ja kiitos, valiokunta, työstänne. Tämä on hieno katkaus, ja siihen olisi toki syytä meidän kaikkien tutustua vielä laajemmin. — Kiitoksia.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

19.02 **Eva Biaudet r:** Arvoisa puhemies, ärade talman! Mielestäni tämä yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus ja sen käsittely eduskunnassa on huikea saavutus ja osoitus siitä, että on tärkeä rakentaa tällaisia instituutioita, lainsäädäntöä, jossa oikeasti seurataan, rakennetaan, kerätään tietoa ja pystytään sen perusteella kehittämään meidän toimintaamme ja yhteiskuntaa parempaan suuntaan. Tämä on uniikki instituutio, ja meillä on kaikki syy varjella sitä tosi vahvasti.

Minäkin haluan kiittää yhdenvertaisuusvaltuutettua. Näen, että koko toimisto, tai osa pientä toimistoa, on tuolla ylhäällä parvekkeella, ja työ on valtavan hienoa. Toivon, että tämän raportin voisi painattaa, niin että se voisi olla myöskin seuraavan eduskunnan käytettävissä. Se sisältää valtavasti tietoa, tutkittua tietoa eri alueilta, jotka liittyvät yhdenvertaisuuteen, syrjinnän vastaisuuteen ja ihmiskaupan ehkäisyyn ja vastustamiseen. Mielestäni se on osa tällaista modernia politiikkaa, ihmisoikeuspolitiikkaa, jossa kriittisesti tarkastellaan omaa toimintaa, jotta voitaisiin oppia ja kehittyä parempaan.

Ihmisoikeuksien toteutuminen tai yhdenvertaisuuden toteutuminen on prosessi, ja sitä pitää jatkuvasti pohtia, miten vastata uusiin haasteisiin yhteiskunnassa. Tämä raporttihan pohjautuu tutkittuun tietoon, kerättyyn tietoon, ihmisten yhteydenottoihin, se seuraa ihmisoikeussopimuksien toteuttamista, meidän syrjintäkiellon toteuttamista ja myöskin sitä, millä tavalla meidän yhteiskunnassamme edistetään yhdenvertaisuutta. Itse asiassa täällä on ensimmäistä kertaa eduskunta käsitellyt sitä näin laajasti, sosiaali- ja terveysvaliokunta on mielestäni ensimmäistä kertaa, jos muistan oikein, myöskin käsitellyt sitä, ja olin siitä iloinen, että se lausunto oli itse asiassa yksimielinen ja muut valiokuntien lausunnot ja mietintö olivat melkein yksimielisiä. EU:ssakin puhutaan, että yksimielisyys miinus yksi on ihan ok, ja sen takia en aio keskittyä siihen, mitä on tämä miinus yksi. Mielestäni kannattaa puhua enemmän siitä, mitä valiokunnat puhuvat ja mistä raportti kertoo.

Täällä edustaja Toivola puhui rasismista. Mielestäni se oli erittäin tärkeä puheenvuoro, ja on tietysti niin, että varmasti yhdenvertaisuusvaltuutettu voisi tehdä hyvin hyvin paljon enemmän, jos olisi voimavaroja siihen. En usko, että he sitä vastustavat, mutta on myös välttämätöntä aina välillä kohdentaa huomio joihinkin asioihin, niin että niitä voidaan selvittää perin pohjin, mitä tässä on tehty, ja rasismi ja ulkomaalaisten asema ja turvapaikanhakijoiden heikko asema liittyvät toisiinsa. Väittäisin, että rasismi on yksi syy, minkä takia ulkomaalaisten asema on niin heikko, minkä takia paperittomien asema on niin heikko Suomessa ja minkä takia turvapaikanhakijoiden oikeuksien toteutumiseen ei kiinnitetä riittävästi huomiota Suomessa.

On hyvä myöskin muistaa se, että uussuomalaiset tai ulkomaalaistaustaiset henkilöt ovat siinä mielessä aina lähtökohdiltaan ehkä vähän heikommassa asemassa kuin monet muut, että heillä se yhteiskunnan tuntemus on heikompi ja tavallaan se tieto, mitä välineitä voisi käyttää, jotta pääsisi oikeuksiinsa, on heikompi. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että eri vähemmistöjä millään tavoin kannattaa asettaa vastakkain, ja mielestäni se, minkä ehkä haluaisin perussuomalaisille sanoa, on, että ihmisoikeuksien rikkominen koituu meidän kaikkien haitaksi. Ei ole yhtäkään ihmistä, johon se ei ulottuisi. Ei ole sellaista. Tämä aika on mielenkiintoinen, kun enemmistöön kuuluvat ihmiset kokevat, että vähemmistöjen suojeleminen tai jollain tavalla vähemmistöjen asioiden ja ongelmien esiin tuominen jotenkin heikentäisi heidän asemaansa. Se on merkillistä, ja sitä meidän täytyy pohtia vielä enemmän, miten siihen voisi vastata.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

Olen itse ollut lakivaliokunnassa käsittelemässä tätä kertomusta, mutta ehkä ennen kaikkea se on koskettanut ihmiskaupan vastaista työtä, ja siellä lakivaliokunta on yhtynyt mielestäni useaan valtuutetun suositukseen, aivan erityisesti ehkä poliisin erikoisosaamisen lisäämiseen ja myöskin siihen, että rikosprosessin ja uhrin auttamisen kytkös on pakko jollain tavalla katkaista ja lopettaa. Mielestäni se on arvokasta, mitä lakivaliokunta on arvioinut, ja toivon, että se myöskin toimii ohjeena hallinnolle muuttaa tilanteita.

Ehkä vähän toisin kuin työ- ja tasa-arvovaliokunnan puheenjohtaja, edustaja Filatov, itse kyllä näen, että on erittäin ongelmallista, että yhdenvertaisuusvaltuutetun mandaatti ei kata työelämää samalla tavoin kuin muuta. En näe, että se on pois myöskään työsuojelusta. Kyllä sitä työkenttää riittää, ja kun täällä edustaja Kontula sanoi, että on erilaista suojelua esimerkiksi työperäisessä ja seksiperäisessä ihmiskaupassa, niin ajattelen itse, että työperäisen ihmiskaupan uhrin asemaa on useampi taho ja instituutio suojelemassa ja vahtimassa ja se on ollut sille toiminnalle hyväksi. Ajattelen samalla tavoin, että syrjimättömyyteen liittyen on ihan hyvä, että on tällainen valvontamekanismi, kuten valtuutettu, joka voi eri tavalla ehkä edistää yhdenvertaisia ratkaisuja myöskin työelämässä. Toivon, että päästään tästä tilanteesta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on minun mielestäni todella vakavasti kiinnittänyt huomiota turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan, perheen yhdistämisen ongelmiin, lapsen edun arvioimisen puuttumiseen ja myös haavoittuvassa asemassa olevien turvapaikanhakijoiden tunnistamiseen ja tuen saamiseen.

Tämä aika on merkillinen. Ehkä se, mikä on minun kokemukseni tästä eduskuntakaudesta, on, että ihmisoikeusosaaminen politiikkojen parissa on heikentynyt valtavasti. Se ei ole enää mikään itsestäänselvyys. Kuten täällä kuultiin, niin kyseenalaistetaan suoraan, ovatko kaikki ihmiset samanarvoisia, pitääkö ihmisoikeussopimuksia noudattaa. Jopa hallituksesta puhutaan, että ihmisoikeussopimukset ovat ongelmia. Mielestäni meidän tulisi pohtia seuraavissa vaaleissa tosi vakavasti, millä tavalla voidaan lisätä osaamista ja tietoutta. Kannatan myöskin antirasistisen ohjelman rakentamista, ja toivon, että tämä keskustelu jatkuu.

On ihmeellistä... [Puhemies koputtaa] — Lopetan. Kiitoksia, puhemies, anteeksi! — Mielestäni politiikkaa ja toimintaa ei voi rakentaa pelolle ja vihalle. Uskon, että yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat voimavara, mille Suomi rakentaa hyvinvointiaan. — Kiitos.

19.10 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! Hyvät edustajakollegat! Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa kertomuksessaan esille digitaalisen ympäristön saavutettavuuden, ja valiokunnan mietinnössä huomautetaan siitä, että erilaiset sähköiset palvelut luovat paljon uusia mahdollisuuksia, mutta sisältävät samalla riskejä yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Digisyrjäytymisen vaaravyöhykkeessä ovat kaikki ne, jotka eivät syystä tai toisesta pysty hankkimaan sopivia laitteita, käyttämään niitä tai saamaan esimerkiksi pankkitunnuksia kirjautuakseen palveluihin.

Meillä on liikenne- ja viestintävaliokunnassa ollut useassa kohtaa tämä sama huoli. Olemme useiden sähköistä palvelua koskevien lakiesitysten yhteydessä kirjoittaneet mietintöön, että liikenne- ja viestintävaliokunta pitää sähköisen tunnistamisen palveluita tietoyhteiskunnan peruspalveluina, ja olemme kantaneet huolta kansalaisten tasa-arvoisesta asemasta sähköisten tunnistusvälineiden osalta. Kysymys tunnistusvälineen saamisesta on perustavanlaatuinen ja tärkeä kaikille kansalaisille ja kuluttajille, sillä tunnistusväline on hyvin usein nykyään välttämätön sähköisten palveluiden saatavuuden ja verkkoasioinnin

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

kannalta. Kilpailu- ja kuluttajaviraston Pankkipalvelut 2015 -selvityksen mukaan noin 400 000 henkilöllä ei ole verkkopankkitunnuksia. Näihin henkilöihin kuului erityisesti eläkeläisiä, työttömiä, ulosottovelallisia, matalasti koulutettuja, nuoria ja pienituloisia.

Arvoisa puhemies! Pidän siis ihan välttämättömänä, että huolehdimme sähköisten tunnistusvälineiden saatavuuden turvaamisesta näille edellä mainituille henkilöryhmille. On myös muita henkilöryhmiä, joiden osalta sähköiset tunnistusvälineet muodostuvat ongelmaksi. On esimerkiksi henkilöitä, jotka eivät alaikäisyyden, sairauden tai muun rajoitteen vuoksi itse voi asioida sähköisesti, eikä toisella henkilöllä ole oikeutta toimia asiamiehenä sähköisissä palveluissa eli asioida toisen ihmisen puolesta. Omaishoitajilla on usein vastaavia ongelmia hoitaessaan omaistaan, ja yli 10-vuotiaiden lasten vanhemmilta Kela on evännyt Kanta-palveluiden käytön, jolloin vanhemmat eivät näe 10 vuotta täyttäneen lapsensa osalta, mitä esimerkiksi kouluterveydenhoitaja on lapsesta kirjannut. Tilanne on tällä hetkellä aivan pöljä.

Niin kauan kuin kaikilla kansalailla ei ole sähköisiä tunnistusvälineitä eli pankkitunnuksia, ei kirjeitse tapahtuvasta kanssakäymisestä voi luopua. Tämän takaa jo saavutettavuusdirektiivikin.

Huomasin tässä vähän aikaa sitten sellaisen asian, että oikeusministeriön alla olevien ulosottotoimistojen nettisivuilla ei ole tärkeitä lomakkeita, kuten vapaakuukausien hakemislomaketta, jolloin lomakkeen voisi tulostaa ja postittaa ulosottomiehelle kirjeitse. Vapaakuukausilomake avautuu vain, jos sinulla on pankkitunnukset ja jos olet ulosoton asiakas. Valtakunnanvoudin käydessä täällä eduskunnassa johtamani ryhmän — sen niminen ryhmä kuin Ulosottoon joutuneiden tukijat Eduskunnassa — vieraana kerroin valtakunnanvoudille tämän tekemäni havainnon, joka siis paljastui sillä tavalla, että yritin auttaa erästä iäkästä rouvaa enkä saanut tulostettua hänelle vapaakuukausihakemusta. Tällä iäkkäällä rouvalla itsellään ei ollut pankkitunnuksia, eikä hän näin ollen päässyt kirjautumaan oikeusministeriön järjestelmään, jossa lomakkeet avautuvat vain ulosoton asiakkaille, eivät muille. Nyt on edistystä tapahtunut niin, että valtakunnanvoudi on lisännyt nämä lomakkeet sivuilleen julkisiksi niin, että ne näkyvät kaikille, ja tällöin henkilö pystyy tulostamaan lomakkeen ja täyttämään sen käsin ja kirjeitse lähettämään. Tämä perinteinen vaihtoehto, kirjeitse toimiminen, on pidettävä mahdollisena niin kauan kuin meillä on ihmisiä, joilla ei ole sähköisen tunnistautumisen välineitä. Ja korostan, että heitä on 400 000.

Arvoisa puhemies! Minulle on ihan tällä viikolla viimeksi kansalaisten toimesta kerrottu, että Kelan toimeentulotuen käsittelyyn tulee yksi lisäpäivä, jos hakemus jätetään paperilla eikä sähköisesti. Aionkin selvittää tätä asiaa, sillä näinhän ei missään nimessä saa olla. Ihmisiä pitää kohdella yhdenvertaisesti tukien myöntämisessä, eikä ketään saa syrjiä sillä perusteella, että tukea hakee perinteisesti paperitse. Jos ihminen vie toimeentulotukihakemuksen Kelan toimistoon, niin siihen on laitettava samalle päivälle saapunut-leima. Seitsemän arkipäivän käsittelyaika on aivan ehdoton, ja on todella sietämätöntä, että Kela rikkoo tätä lakia.

Arvoisa puhemies! Kiitan lämpimästi yhdenvertaisuusvaltuutettua hänen tekemästään tärkeästä työstä ja työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa ja sen puheenjohtajaa tästä mietinnöstä ja tarkoista huomioista.

19.17 Antero Laukkanen kd: Arvoisa rouva puhemies! Muutama sana myös digisyrjäytyneisyydestä, johon tässä mietinnössä on myös kiinnitetty huomiota.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

Digisyrjäytyneisyys kasvaa sen myötä, kun velvoite tehdä asioita digitaalisesti kasvaa, ja se johtuu siitä, että se ei ole enää ainoastaan iäkkäisiin ihmisiin liittyvä asia vaan se liittyy myös moneen vajaakykyisyyteen, mitä ihmisellä voi olla. Voi olla esimerkiksi niin paha lukihäiriö, että ei pysty saamaan erilaisia salasanoja oikein voidakseen käyttää erilaisia ohjelmia ja tunnistautumiskeinoja. Tämä on asia, johon tulisi suhtautua yhteiskunnassa nyt huomattavasti suuremmalla vakavuudella kuin tällä hetkellä tehdään. Olemmeko me luomassa sellaisen joukon ihmisiä ja heille sellaiset elinolosuhteet, että he tahtomattaan syrjäytyvät? Yhteiskunnallisessa toiminnassa tulee luoda sellaiset puitteet, että myös nämä ihmiset ovat palveluiden piirissä.

Sitten kiinnittäisin huomiota tähän hallintovaliokunnan lausunnossa olevaan eriväan mielipiteeseen, jossa oli erittäin perustellusti ja huolellisesti kiinnitetty huomiota moniin maahanmuuttoon liittyviin asioihin, turvapaikanhakijoihin liittyviin asioihin. Nostan tästä nyt yhden asian, joka on kansainvälistä suojelua saavien mahdollisuudet perheen yhdistämiseen. Näitä edellytyksiä on heikennetty merkittävästi, ja perheen yhdistäminen alkaa olla lähes mahdoton asia. Ihmiset, jotka ovat täällä asuneet vaikka neljä viisi vuotta, joiden lapset osaavat kielen ja ovat koulussa, yhtäkkiä saavat ilmoituksen, että heidät karkotetaan maasta. On hyvä, että yhdenvertaisuusvaltuutettu on kiinnittänyt näihin huomiota. Tämä on epäkohta, ja pitäisi suomalaisessa yhteiskunnassa, joka kuitenkin vielä pitää perhettä keskeisenä yhteiskunnallisena toimijana, lähteä siitä, että turvapaikanhakijoiden perheen yhdistäminen on myös keskeinen osa kotoutumista. Toivon, että myös tämä saa ansaitsemansa huomion ja tulevalla hallituskaudella sitten tämäkin asia voisi jollakin tavalla tulla uudelleen huomioiduksi, että näiden ihmisten, jotka Suomeen ovat jo kotoutuneet, ovat juurtuneet tänne, perheen yhdistämistä ei tarpeettomasti rajoitettaisi.

19.20 Tarja Filatov sd: Arvoisa puhemies! Kun tuo esittelypuheenvuoro oli enemmänkin koko valiokunnan miinus yksi, jos tämä on se uusi termi, näkemys, niin haluan sanoa muutaman sanan omasta näkökulmastani.

Minusta on surullista se, että tässä salissa kyseenalaistetaan meidän valtuutettujen toiminta ja syytetään sitä ideologiseksi. Valtuutetut toimivat sen mandaatin ja sen lainsäädännön mukaan, mitä eduskunta on heille säätänyt, ja jos ollaan eri mieltä siitä säädetyistä ikään kuin agendasta, niin silloin itse asiassa ollaan eri mieltä siitä, mitä eduskunta on lailla säätänyt, eikä siitä kannata syyttää valtuutettuja ja heidän näkemyksiänsä.

Jos ajatellaan vaikkapa yhdenvertaisuusvaltuutettua ja hänen toimistoaan, joka on tehnyt tässä huikean työn ja nostanut nimenomaan ajankohtaisia asioita esiin, niin kannattaa muistaa, että heille lailla säädetty tehtävä on keskeisenä yhteiskunnallisena tavoitteena yhdenvertaisuuden toteutumisen edistäminen, ja silloin puhutaan yhdenvertaisuudesta hyvin laajassa mielessä niissä asioissa, jotka lain kautta heille kuuluvat.

Tästä näkökulmasta se, että paperittomat ovat voimakkaasti esillä tässä kertomuksessa, on aivan oikea valinta, koska se on meidän yhteiskunnassamme suhteellisen uusi ilmiö, se on osittain meidän oman lainsäädäntömme seurausta ja siihen liittyy paljon sellaisia asioita, jotka vaikuttavat myös muiden ihmisten elämään, ei pelkästään paperittomien ihmisten vaan koko yhteiskunnan elämään. Sen vuoksi meidän pitäisi pyrkiä sellaiseen politiikkaan, jossa jokaisella ihmisellä, joka täällä on, on yhdenvertaiset oikeudet, ja jossa meillä olisi mahdollisimman vähän paperittomia. Pitäisi ikään kuin vähentää sitä joukkoa lainsäädännöllisillä toimilla eikä sillä, että ikään kuin syrjäytetään enemmän ja enemmän ihmisiä tuohon joukkoon, ja sitten syytetään sitä joukkoa, jonka olemme itse saaneet aikaiseksi. En

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

tiedä, ymmärsittekö, mitä tarkoitin, mutta toivottavasti. [Eva Biaudet: Kyllä ymmärrettiin!]

Toinen keskeinen ongelma on perheenyhdistäminen, joka selkeästi alkaa olla hyvin, hyvin vaikeaa, ja me tiedämme sen, että perheenyhdistäminen on kotoutumisen näkökulmasta hyvin keskeinen asia. Mietitäänpä vaikkapa sitä, kuinka paljon tässä salissa on puhuttu kotoutumisen tärkeydestä ja siitä, miten me saisimme maahanmuuttajat paremmin kotoutumaan. Sitten me unohdamme keskeisen elementin, joka kotoutumisen näkökulmasta on tärkeä. Minusta tätä pitäisi pohtia myös siitä näkökulmasta.

Kyseenalaistettiin myös sitä, onko oikein, että vihapuhetta käsitellään tässä raportissa. Minusta se on äärimmäisen oikein. Vihapuhe ei ole vain puhetta, ja vihapuhetta ei ole vihainen puhe. Se ei estä sitä, etteikö saisi kritisoida asioita, mutta vihapuhe on asia, joka kohdistuu paitsi yksilöön myös kaikkiin niihin, jotka kuuluvat tuohon samaan ryhmään, ja silloin se on paljon laajempaa vihapuhetta kuin pelkästään yksilöä kohtaan, ja siksi se on tärkeä ja merkittävä asia. Itse asiassa tasa-arvovaltuutettukin kiinnitti huomiota tähän samaan asiaan.

Kolmas asia, joka on mielestäni hyvin valittu, on digisyrjäytyminen ja ylipäättään saavutettavuus sähköisissä palveluissa. Me joko onnistumme siinä tai me epäonnistumme siinä. Ja kun me mietimme, kuinka paljon digitalisaation varaan lasketaan, niin Suomella ei kerta kaikkiaan ole varaa epäonnistua siinä, että meidän digitaaliset palvelumme ovat saavutettavia ja esteettömiä.

19.23 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! On niin tärkeä asia, että viriää useampia puheenvuoroja.

Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Ketään ei saa syrjiä iän, sukupuolen, ihonvärin, etnisyyden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilökohtaisen syyn perusteella. Lain tavoitteena on muun muassa, että kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua ja kehittää itseään, ja se velvoittaa viranomaisia ja koulutuksen järjestäjiä edistämään yhdenvertaisuutta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu valottaa ansiokkaassa kertomuksessaan niitä asioita, joissa Suomi on yhdenvertaisuudessa onnistunut, mutta myös niitä, joissa on korjattavaa, esimerkiksi toimintatavoissa tai lainsäädännössä.

Huomioni kertomuksessa kiinnittyi lasten ja nuorten yhdenvertaisuuteen varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Viime aikoinahan on selvinnyt, että yksityisissä päiväkodeissa on paljon laadullisia ongelmia, joiden juuret juontuvat taloudellisen voiton tavoittelemiseen. Kyseessä ei ole sattuma tai pikku juttu, sillä yksityiset varhaiskasvatusyritykset ovat valanneet yhä enemmän tilaa ja niitä on maassamme jo paljon. Tällä hetkellä Suomessa on kuntia, joissa jopa 40 prosenttia varhaiskasvatuksesta ostetaan yksityisiltä yrityksiltä palvelusetelein. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että tämä trendi voimistuu, kun kunnat siirtyvät entistä enemmän hankkimaan varhaiskasvatusta palveluseteleillä, ja ongelmia syntyy siinä, että vaikka varhaiskasvatustalain ja valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet yhdenvertaisuudesta koskevat kaikkia päiväkotipalvelujen tuottajia, niin yksityissektorin päiväkodeissa velvoite yhdenvertaisuuden edistämisestä tunnetaan hyvin huonosti. Vanha sanonta ”poissa silmistä, poissa mielestä” pätee, eli kun yhdenvertaisuuden edistämisen periaatetta ei tunneta, niin sitä ei myöskään noudateta.

Yksityisen varhaiskasvatuksen liiketoimintaan sisältyy lähtökohtaisesti taloudellisen voiton tavoittelu. Tämä näkyy toiminnassa esimerkiksi siten, että kustannuksia minimoi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

daan palkkaamalla mahdollisimman vähän henkilökuntaa. Kun hoitajia on vähän, kiire ja levottomuus päiväkodeissa lisääntyvät. On päiviä, jolloin hoitajat selviytyvät vain vaivoin lasten perustarpeista. Aikaa lapsen muille tarpeille — läheisyydelle, kasvatukselle ja yksilölliselle huomioimiselle — ei jää.

Kun nämä yksityiset päiväkotiyritykset vähentävät kustannuksia, niillä on tullut todella epäyhdentäisiä käytäntöjä, esimerkiksi purkaa lapsen hoitosopimus, jos lapsi tarvitsee erityistä tukea tai kun esimerkiksi lapsen ruoka-aineallergia vaatii erityisjärjestelyjä tai jos lapsella on kielellisiä erityisvaatimuksia tai muuta, joka aiheuttaa tämän yrityksen mielestä heille erityisjärjestelyjä ja kustannuksia. Syy on siis siinä, että yritys ei halua maksettavakseen mitään ylimääräisiä kuluja, koska se pienentäisi sen taloudellista voittoa, mutta tämä on syrjintää. Tämänkaltaiset käytännöt eivät ole lapsen edun mukaisia, eivätkä ne todellakaan edistä lasten yhdenvertaisuutta. Pidän erittäin huonona sitä, että samaan aikaan kun perusopetuslaissa, lukiolaissa, ammatillisen koulutuksen laissa ja vapaan sivistystyön laissa on selkeästi kielletty koulutuksen järjestäminen taloudellisen voiton tavoittelemiseksi, niin alle 7-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa tämä on mahdollista.

Pidänkin erittäin hyvänä, että yhdenvertaisuusvaltuutettu kertomuksessaan painottaa, että kuntien on valittava vain ne palveluntuottajat, jotka tietävät ja toteuttavat varhaiskasvatuslain tavoitteita täysimääräisesti. Mitään ohituskaistaa esimerkiksi sellaisten sopimusehtojen solmimiseksi, että lapsen erityistarpeiden takia hoitosopimus voidaan lakkauttaa, ei saa olla olemassa. Laadukas, yhdenvertainen varhaiskasvatus on jokaisen lapsen oikeus ja tärkeä osa lasten koulupolkua.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu tuo koulujen yhdenvertaisuuden toteutumisessa esiin koulukyselyissäkin ilmi tulleet ongelmat: kiusaamisen, seksuaalisen häirinnän, uhkailun ja ystävien puuttumisen. Nämä ovat kaikki tekijöitä, jotka vaikuttavat suoraan kouluviihtyvyyteen, koulussa pärjäämiseen ja riskiin jättää koulu kesken.

Lasten ja nuorten yksinäisyys on noussut esiin muun muassa viime syksyn kouluterveysraportissa. Yksinäisyys vähentää merkittävästi hyvinvointia, koska se alentaa lasten ja nuorten elämänhallinnan tunnetta ja heikentää tyytyväisyyttä elämään. Erot nuorten välillä ovat isoja, sillä yksinäisistä nuorista vain alle 30 prosenttia on tyytyväisiä omaan elämäänsä, kun muista nuorista elämäänsä tyytyväisiä on 80 prosenttia. Yksinäisyys näkyy myös uupumisena ja poissaoloina koulusta. Lisäksi lähes puolet yksinäisistä nuorista kärsii keskivaikkeasta tai vaikeasta ahdistuneisuudesta.

Eikä ole enää uutinen, että lapset ja nuoret kertovat toistuvasti kiusaamisesta koulussa. Silti kiusaaminen on yhä ahdistavaa todellisuutta osalle alakoululaisista ja yläkoululaisista, joita kiusataan vähintään kerran viikossa. Myönteistä on ollut se, että kiusaaminen vähenee toiselle asteelle siirryttäessä. Kaikissa ikäryhmissä pojat kokevat tyttöjä enemmän kiusaamista.

Arvoisa puhemies! Aika taitaa loppua. Jatkan tästä teemasta vielä toisessa puheenvuorossa.

19.31 Antero Laukkanen kd: Arvoisa rouva puhemies! Edustaja Filatov totesi, että ei tule syyllistää täällä yhdenvertaisuusvaltuutettua tai syyttää mistään, ja olen siitä samaa mieltä, mutta kyllä haluan samalla sanoa, että ei yhdenvertaisuusvaltuutettu nauti mitään koskemattomuutta. Kyllä hänen ratkaisuistaan ja hänen näkemyksistään voi omata myös erilaisia mielipiteitä ja näkemyksiä, ja olen ollut yhteydessä yhdenvertaisuusvaltuutettuun muutamastakin asiasta, joissa hänen ratkaisuistaan on minulla ollut hyvin merkittävästi

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

eriävä mielipide ja en ole pitänyt niitä ratkaisuja oikeudenmukaisina. Olenkin pohtinut, kenelle voi valittaa yhdenvertaisuusvaltuutetusta, kun kokee, että hän ei ole yhdenvertainen eikä edistä yhdenvertaisuutta. Silloin tietysti joudun kääntymään oikeusministeriön ja ehkä oikeusministerinkin puoleen.

Minusta on vain tärkeää ymmärtää ja nähdä, kun näitä raportteja lukee, että niitä tehdään meille juuri sen takia, että yhdenvertaisuusvaltuutetun työ tulee meille tutuksi. Ja sanon sen nyt tässä, niin että ei synny väärää käsitystä, että pidän yhdenvertaisuusvaltuutetun työtä todella suuressa arvossa ja lähes kaikkia ratkaisuja hyvinä, mutta sitten niistä joistakin toivoisin, että osaisin oikealla tavalla ja hienosti kiinnittää Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston huomiota ja ehkä käynnistää rakentavaa dialogia siitä, miten voisimme ymmärtää toisiamme paremmin. En omassa puheenvuorossani siis halua syyttää enkä tuomita vaan enemmänkin vaillinaisella kyvylläni ja tavallani käynnistää keskustelua.

19.33 Tarja Filatov sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ei tietenkään kukaan ole arvostelun ulkopuolella, ja aina saa esittää kritiikkiä ja keskustella, mutta minun mielestäni se, jos leimataan meidän kaikki valtuutetut ikään kuin ideologisiksi toimijoiksi, on surullista. En suinkaan tarkoittanut edustaja Laukkasen puheenvuoroa.

19.33 Eva Biaudet r: Arvoisa puhemies! Yhdenvertaisuusvaltuutettu on tietenkin erittäin hyvä asiantuntija siinä, mitä meidän lainsäädäntömme sanoo ja mitä ihmisoikeussopimukset sanovat, mutta sitten on varmaan niin, että kun pohditaan käytännön elämässä, miten toimitaan ja tehdään, niin aina voi olla myöskin eri ratkaisuja. Mutta kyllä minä luotan tosi vahvasti yhdenvertaisuusvaltuutetun asiantuntemukseen, että seurataan koko ajan sitä kehitystä, mitä tapahtuu ympärillämme.

Haluaisin itse asiassa sanoa, että tapahtuu myöskin tärkeitä asioita, ja haluaisin vain kiinnittää huomiota siihen. Tämä liittyy yhdenvertaisuusvaltuutettuun, mutta itse asiassa on kysymys yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan ratkaisusta, jossa natsien hakaristilipun näyttämisen on nyt selvästi todettu olevan yhdenvertaisuuslain vastaista. Minun mielestäni tämä on merkittävää. Tämä helpottaa myöskin poliisin toimintaa silloin, kun selvästi tehdään tällaista rasistista tai vihaa lietsovaa toimintaa, joten siinä mielessä on hyvä, että myöskin tämä osa yhdenvertaisuuslaista tulee käyttöön.

19.34 Jani Mäkelä ps: Arvoisa puhemies! Tämä on ollut hyvin mielenkiintoinen ja avaa-va keskustelu. Sen lisäksi, että aiemmin tuli esille kristittyjen kokema syrjintä, niin myöhemmissä puheenvuoroissa on tuotu ansiokkaasti esiin myöskin tämä, että miehiä ja poikia sukupuolena syrjitään — tai he tulevat syrjityksi, syrjittiinpä heitä tai ei — esimerkiksi koulukiusaamisen muodossa ja syrjäytymisen muodossa. Jos laajennetaan käsitettä, niin sittenhän puhutaan siitä, että miehet jopa kuolevat nuorempina kuin naiset, ja se johtuu jostain: mistä se johtuu, mikä on se yhteiskunnan rakenne, joka sen aiheuttaa? Tämä ehkä enemmän menisi tasa-arvovaltuutetun leirin puolelle, mutta tasa-arvovaltuutetuhan kertomuksessaan muistaakseni ilmoitti, ettei hän ota erityisesti kantaa miesten asioihin, mikä oli hyvin mielenkiintoinen kannanotto. Mutta sitä puidaan sitten erikseen hänen kertomustaan käsiteltäessä.

Tässähän on sellainen piirre, että jos joku on ideologinen, silloinhan häntä pitää kutsua ideologiseksi, ja kyllä tässä on tällainen aivan selvä ideologia nähtävillä, kuinka mielletään tasa-arvo tai syrjintä: mitä sillä sanalla tarkoitetaan, mihin kaikkialle sitä käsitettä laa-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 167/2018 vp

jennetaan, mitä asioita sitä käsiteltäessä tuodaan esille? Nyt ei tuoda miehiä eikä poikia, ei tuoda kristittyjen syrjintää, vaan tuodaan kokonaan toisenlaisia asioita esille. Mielestäni se on ideologiaa, jos tuo tällaiseen kertomukseen esille näitä omaa agenda tukevia asioita, eikä puhukaan muista. Sitä ihmettelen, että valiokunta ei ole tuonut esille näitä muita syrjimiseen tai tasa-arvoon liittyviä asioita kuin ne, mitä valtuutettu on kertomuksessaan tuonut esille, tai vaatinut häntä myöhemmin niitä tuomaan. Elikkä tällaista parannettavaa tässä käsittelyssä voisi jatkossa olla.

Mitä tulee siihen, että ketä voidaan kyseenalaistaa, missä voidaan kyseenalaistaa, niin missähän sitten voitaisiin kyseenalaistaa, ellei eduskunnan täysistunnossa?

Puhemies Paula Risikko: Otetaan Filatovin vastauspuheenvuoro ja sitten edustaja Taavitsainen.

19.36 Tarja Filatov sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! En haluaisi pitkittää keskustelua, mutta muistuttaisin vain, että valtuutettu toimii itsenäisesti, hän antaa kertomuksensa itsenäisesti. Valiokunta taas ottaa kantaa sillä, että se joko yhtyy tai ei yhdy valtuutetun näkemyksiin, ja tässä mielestäni on se valiokunnan rooli.

Sitten taas mitä tulee tähän poikien rooliin, niin luulen, että siihen keskusteluun päästään enemmän, kun käsitellään tasa-arvovaltuutetun kertomuksesta annettua mietintöä.

19.37 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa puhemies! Jatkan vähän tuosta koulumaailmasta ja kiusaamisesta, johon äsken jäin.

Tässä yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksessa todetaan, että myös seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat muita enemmän kiusaamista ja ystävien puutetta. Parannusten saamiseksi yhdenvertaisuusvaltuutettu kehottaa kouluja laatimaan yhdenvertaisuussuunnitelman ja ottamaan siinä huomioon yksilöllisesti erilaiset oppijat ja heidän perheensä. Suunnitelman laatimisessa tulee kuunnella oppilaita ja heidän vanhempiaan.

Ohjeista on syytä ottaa vaarin, sillä kaikki keinot lasten ja nuorten yksinäisyyden ja kiusaamisen vähentämiseksi on käytettävä, sillä kuten yksinäisyys myös kiusaaminen vaikuttaa kielteisesti koulunkäyntiin. Kiusaamisen kohteeksi joutuneilla nuorilla on myös enemmän ongelmia koulunkäynnissä ja terveydessä sekä humalahakuista juomista.

Arvoisa puhemies! Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa kertomuksessaan, että yhdenvertaisuus on yksi demokratian ja oikeusvaltion keskeisimmistä oikeuksista ja arvoista. Kannatan lämpimästi yhdenvertaisuusvaltuutetun esitystä yhdenvertaisuustyön vahvistamisesta varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Yhdenvertaisuudessa on pyrittävä sinnikkäästi aina parempaan, eikä syrjinnälle pidä koskaan antaa tilaa, ja tämä pätee erityisesti lasten ja nuorten kasvatus- ja oppimisympäristöihin.

Keskustelu päättyi ja asian käsittely keskeytettiin.